

Voetbalvandalen/voetbalcriminelen

M.W. Bol
C.J. van Netburg

maart 1997/1

Voorwoord

Eind jaren zeventig begonnen de rellen tussen supportersgroepen voor, tijdens en na voetbalwedstrijden in ernst en omvang toe te nemen. Er ontstonden groepen van voornamelijk jeugdige gewelddadige supporters die zich gingen noemen naar het vak of de Side van het stadion van hun club. In de jaren tachtig namen de onregelmatigheden in aantal toe, niet alleen in de vorm van vechtpartijen tijdens wedstrijden, maar ook in de sfeer van vernielingen aan het openbaar vervoer, ernstige ordeverstoringen op het traject naar de stadions en gewelddadigheden daarbinnen. De climax van voetbalvandalisme vond plaats in België, waar in mei 1985 voor en tijdens de Europacup-finale tussen Liverpool en Juventus in het Brusselse Heizel-stadion 38 toeschouwers werden gedood en 150 gewond raakten.

In hetzelfde jaar nog werd in Nederland het Landelijk Overleg Voetbalvandalisme (LOV) geïnstalleerd, waarin onder invloed van het beleidsplan 'Samenleving en criminaliteit' een geïntegreerde aanpak werd voorgestaan. In het LOV waren vertegenwoordigd, de KNVB, de VNG, de ministeries van Binnenlandse Zaken, WVC, Justitie en Verkeer en Waterstaat, evenals de politie en het openbaar ministerie. Tevens werd bij de gemeentepolitie Utrecht het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV) ondergebracht waar vanaf het voetbalseizoen 1986/1987 politie- en justitie-relevante gegevens over voetbalvandalisme en voetbalvandalen worden geregistreerd.

Het is nu 1997, ruim tien jaren zijn verstreken. Het voetbalvandalisme is nog steeds een probleem, gezien de jongste gewelddadige incidenten in Rotterdam voorafgaand aan de wedstrijd Feyenoord-Ajax en de onverwachte en blijkbaar vooraf afgesproken confrontatie op 16 februari 1997 tussen Feyenoord-hooligans (op weg naar Volendam) en Ajax-hooligans (op weg naar De Graafschap) op rijksweg A10 bij Amsterdam-Noord. Op 23 maart 1997 viel bij Beverwijk zelfs een dodelijk slachtoffer, toen Feyenoord- en Ajax-supporters het ook daar op een confrontatie lieten aankomen.

Er is dus geconstateerd dat er sprake is van toenemend georganiseerd geweld voor, tijdens en na wedstrijden. De ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie hebben daarom het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) gevraagd een analyse te maken van het profiel en de motieven van daders van voetbalvandalisme.

Aan deze opdracht is door het WODC op twee manieren gevolg gegeven. Door Menke Bol zijn vraaggesprekken gevoerd met een aantal deskundigen op het gebied van voetbalvandalisme. Hierover wordt verslag gedaan in deel I van de notitie. Veel dank is verschuldigd aan de acht personen die tot deze gesprekken bereid waren; hun namen en functies staan vermeld in de inleiding van deel I. Daarnaast heeft Hans van Netburg een geannoteerde bibliografie samengesteld die de afgelopen tien jaar bestrijkt: zie deel II van deze notitie.

Deel 1 Voetbalvandalen anno 1997

Verslag van een gespreksronde onder kenners

Vraaggesprekken, analyse en rapportage:

dr. M.W. Bol

Inleiding

In de periode van 21 januari tot en met 6 maart 1997 werden gesprekken gevoerd met in totaal acht deskundigen op het terrein van voetbalvandalisme. Er is naar gestreefd om in dit betrekkelijk kleine aantal personen toch zoveel mogelijk verschillende "partijen" en kennis omtrent clubs vertegenwoordigd te doen zijn. De geïnterviewde personen waren (in chronologische volgorde van de vraaggesprekken):

- De heren A.L. Heijs, C.G.L. Kerkhof en R.A. Siebelink, allen werkzaam bij het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV), ondergebracht bij de regiopolitie Utrecht.
- Mevrouw I. van Brenk, werkzaam bij de Gemeente Amsterdam, hoofdafdeling Algemene Bestuurlijke en Juridische Zaken, onderafdeling Openbare Orde en Veiligheid (ABJZ/OOV), voorheen werkzaam bij de politie, o.a. als supportersbegeleidster. Zij is betrokken bij het zogeheten Ajax-supportersproject.
- De heer J. Verweij, veiligheidsfunctionaris in dienst van stadion Feyenoord NV te Rotterdam.
- De heer H. van Vlokhoven, supporters-coördinator bij PSV en voorzitter van het LOS (Landelijk Overleg Supporterscoördinatoren).
- De heer B. Steensma, voetbalofficier van justitie in het arrondissement Utrecht.
- De heer F. Heinis, (plaatsvervangend) manager veiligheid bij de KNVB.

De gesprekken moesten materiaal opleveren voor "een analyse van het profiel en de motieven van de daders van georganiseerd geweld bij voetbalwedstrijden". De onderwerpen die in dit kader werden aangesneden, waren in principe bij iedere gesprekspartner gelijk. De gesprekken werden echter toegespitst op bepaalde aspecten, al naar gelang de specifieke kennis en ervaring van de betrokkene(n).

Harde kernen en andere relschoppers

Drie vormen van voetbalgeweld

Jeugdige voetbalsupporters worden door het grote publiek al gauw tot "de harde kern" gerekend. Maar al te gemakkelijk maakt men een indeling in harde kernen enerzijds en goeie supporters anderzijds. Zo eenvoudig ligt het echter niet. Momenteel zijn er globaal drie categorieën van voetbalvandalen te onderscheiden.

In de eerste plaats de harde kernen, met daaromheen een aanhang bestaande uit uitvoerders en meelopers. Liefde voor het voetbal en voor de eigen club in het bijzonder, vormen een belangrijk samenbindend element. Verontrustend met betrekking tot deze categorie vinden velen momenteel de toegenomen organisatiegraad.

In de tweede plaats is er - volgens het CIV - een generatie van jeugdige relschoppers aan het opkomen, die geen echte binding heeft met het voetbal. Een probleem voor de politie is, dat zij deze groep nog niet zo goed kent. Volgens Siebelink (CIV) zijn er ook overeenkomsten tussen de twee genoemde categorieën. "Dat is voor beide toch wel het in toenemende mate gebruik van verdovende middelen, *excessief* gebruik van verdovende middelen; en de drempel om geweld te plegen, ik denk dat die ook heel erg naar beneden is gegaan."

In de derde plaats zijn er de supporters die zich schuldig maken aan het roepen van (racistische, antisemitische of anderszins kwetsende) leuzen. In de onderstaande sub-paragrafen worden de drie categorieën kort geschetst. De eerste categorie, die van de harde kernen en hun aanhang, krijgt vervolgens speciale aandacht in paragraaf 2.2.

Wat heet harde kern?

De echte harde kernen bestaan slechts uit betrekkelijk weinig mensen. Van Vlokhoven (supporterscoördinator bij PSV) komt bijvoorbeeld voor PSV op een "een mannetje of veertig". Deze harde kern wordt omringd door een aantal vaste mensen (doeners / uitvoerders) die zo nodig snel opgetrommeld kunnen worden. Daaromheen zit een buitenste "schil" van meelopers, de grote groep van mensen die het interessant vinden om erbij te horen. "Maar die op het moment dat het echt op knokken aankomt natuurlijk weg zijn, want dan wordt het een beetje gevaarlijk", aldus Van Vlokhoven. Het is deze hele grote groep die tijdens en rond voetbalwedstrijden voor overlast zorgt, in de vorm van fysiek en verbaal geweld. Van de harde kernen is vooral die van Feyenoord berucht. Verder vallen in de diverse gesprekken nogal eens de namen van Ajax, PSV, Utrecht, Den Haag, NAC, Twente, AZ. Maar je ziet ook hele lieve clubs, vindt Verweij (veiligheidsfunctionaris bij Feyenoord): "Heerenveen, dat is een schitterende club, daar gebeurt helemaal niks".

Een nieuwe generatie relschoppers?

De tweede, nieuwere categorie van relschoppers bestaat volgens Heijs (van het CIV) uit jonge jongens, die "gewoon een stukje vertier en uitleving vinden bij het voetbalgebeuren". Heijs heeft de indruk dat zij niet zozeer worden gestuurd vanuit de harde kernen. Naar zijn mening is het een behoorlijk autonome groep, die elke mogelijkheid aangrijpt om "wat te doen". Volgens Siebelink

vormen deze relsupporters een groep "waar de politie toch enigszins door verrast is. Een groep die in één keer ergens verschijnt, waarschijnlijk een hoog verdovende middelengebruik heeft, tussen de 16 en de 20 jaar zit, geen binding heeft met voetbal, geen kaartjes heeft voor de wedstrijd, die plotseling vóór de wedstrijd of plotseling na de wedstrijd, op het moment dat er de geringste aanleiding is, fors geweld pleegt. Lijfelijk, openlijk geweld.(...) Het lijkt wel of het een soort aantrekkingskracht is. Op het moment dat je echt een risicowedstrijd hebt, kun je er bijna van uitgaan dat er relletjes komen, en daar komen ze kennelijk op af. Ze hebben dan een soort vrijbrief: Als er iets gebeurt dan word je toch niet gepakt". Ook de indruk van Steensma (voetbalofficier te Utrecht) is, dat deze categorie de laatste tijd wel in omvang toeneemt. Verweij onderschrijft voor Rotterdam het beeld van deze nieuwe relschoppers. "We krijgen te maken met nieuwe groepen die zich aandienen, die we dus nog niet in beeld kunnen brengen, dat wil zeggen nog niet met naam en toenaam, terwijl dat we in die "ouwe" harde kern bijna iedereen persoonlijk kennen. En dat geeft ons nu de meeste zorg. Daar zijn we nu ook druk mee bezig; (...) dat proberen we zowel bij uit- als bij thuiswedstrijden een beetje in kaart te brengen". Zelfs leden van de oude harde kern waarschuwen Verweij wel eens voor deze nieuwe generatie: "Pas op wat er na ons komt, want dat is eigenlijk nog veel erger dan wat wij ooit geflikt hebben." Van Brenk (gemeente Amsterdam) meent dat pure relschoppers er altijd al waren. Heinis verneemt geruchten over dit nieuwe type supporters voornamelijk vanuit Ajax- en Feyenoord-kringen: "Vooral bij Feyenoord, daar is een groep uit Dordrecht afkomstig, een jonge groep, ik geloof dat ze uit de zogenaamde gabber-scene komen." En voor Amsterdam verwijst hij naar "die jonge groep die pillen slikt, en onder de invloed van drugs naar wedstrijden komt." Volgens Van Vlokhoven is er in Eindhoven nagenoeg geen sprake van dit soort relschoppers. Hij schat hun aantal hooguit op twee, drie personen; verreweg de meeste jongeren komen toch in principe voor het voetbal. Op de vraag, of deze "nieuwe" groep zich in het dagelijks leven ook schuldig maakt aan gewelddadig of crimineel gedrag, antwoordt Verweij dat hij "in de wandelgangen" (dat wil zeggen temidden van supporters) wel eens iets opvangt, waaruit je dat inderdaad kunt afleiden. Volgens het CIV zijn er zeker jongens bij die in het criminele circuit leven, of die in het gewone leven problematische jongeren zijn. Ook Steensma heeft die indruk: "Na de wedstrijd, buiten, zie je jongens die wij echt kennen uit het criminele circuit, en dan weet ik gewoon zeker dat die nooit naar die wedstrijd zijn geweest. Maar die staan daar uit sensatiezucht, misschien laten ze zich meenemen, misschien staan ze d'r alleen uit sensatiezucht, misschien zijn ze wel speciaal gekomen om zelf rotzooi te trappen." De heren van het CIV merken op dat er de laatste tijd misschien wat meer Turkse en Marokkaanse jongens onder de relschoppers te vinden zijn. Vroeger zag je die niet zoveel bij het voetbal, in elk geval niet in de relsfeer. Voor Rotterdam wordt dit beeld bevestigd. Met betrekking tot Utrecht verwijst Steensma naar het feit dat deze stad een groot Marokkanenprobleem kent. "Er is een hele generatie Marokkaanse jongens waar wij grote moeilijkheden mee hebben. En die dus ook, voor de kleine club die ze zijn, relatief veel criminaliteit pleegt. Dat soort jongens kom je ook inderdaad na de wedstrijd tegen, en dan denk ik: jij bent helemaal niet bij die wedstrijd geweest.(...) Maar daarnaast zie je ook de gewone gemiddelde sufferd, die ook maar iets roept of iets doet. Ze deëen het allemaal! krijg ik dan letterlijk te horen. Jongens zonder enige documentatie of niks, die zitten daar met hun zeventien jaar, en er blijft niks van over als je ze daar in hun cel ziet zitten."

Verbaal geweld

In de derde plaats zijn er de talloze bezoekers die zich - vooral in spreekkoren vanaf de tribunes - uitsluitend schuldig maken aan verbaal geweld. Zij vormen een min of meer aparte categorie die met harde kernen of met relschoppen verder niets van doen heeft. Verweij noemt het verbale geweld "verschrikkelijk". Het zijn dus niet alleen maar de relschoppers die zich hieraan te buiten gaan? Verweij: "Je moet je daar niet in vergissen, zoveel mensen als er verbaal geweld gebruiken, zonder dat ze daar zelf erg in hebben. Mensen met kinderen waarvan wij wel eens zeggen: tjonge jonge, onvoorstelbaar, wéét je wel wat je zegt". Een aantal voorbeelden wordt besproken in 3.2.

Profielchets van de harde kernen

Leeftijd

Binnen de harde kernen hebben de wat oudere figuren veelal de leiding. Heijs: "Je hebt een groep supporters die al heel lang een soort harde kern vormen, die ook al wat ouder zijn, en dan zou je denken dat die jongens op een gegeven moment afhaken. Maar wat blijkt nu? Die jongens zijn niet afgehaakt, die blijven nog steeds aanwezig." En ook Van Brenk zegt: "De supporters die er in 1982 waren, de f-side zeg maar, die zijn er nu nog. Dat zijn nog dezelfde mensen, die zitten nog in hetzelfde vak, die hebben nu de leeftijd van 30, 35 jaar ongeveer bereikt, dat zijn huisvaders

geworden. Maar die gaan altijd nog mee met uitwedstrijden, en die zitten ook allemaal nog op het vak, althans een groot gedeelte." Ook bij de harde kern van PSV zitten inmiddels mannen tot ongeveer 35 jaar. Toch is het bepaald niet zo dat de harde kernen in hun geheel verouderen. Er is wel degelijk ook sprake van nieuwe "natuurlijke" aanwas, jongeren voor wie wel alles om het voetbal draait, en die dus niet gerekend mogen worden tot de nieuwe generatie van uitsluitend op rellen beluste jeugdigen. Siebelink: "Je hebt dus ook binnen de echte voetbalsupporters ook weer elke keer een instroom van onderaf. Dat zijn zeg maar de jongens die nog geen leiderspositie hebben, nog geen status, maar die wel met de vaste groep meegaan en dan als een soort uitvoerders gebruikt worden."

Meisjes

Er maken maar weinig meisjes deel uit van de harde kernen. Steensma: "Er gaan wel altijd meisjes mee, maar die houden zich dan toch, als het erop aan komt, een beetje op de achtergrond." Van Brenk: "Die meisjes gaan met heel veel van die jongens, laten zich pakken om geaccepteerd te worden. En uiteindelijk blijkt dat het merendeel van die f-side trouwt met een van die meisjes, met een meisje dat ze in het stadion hebben leren kennen."

Sociaal milieu, school en werk

De leden van de harde kern van Ajax komen volgens Van Brenk uit alle sociale milieus. De jongeren zitten vaak nog op school. Het werkloosheidspercentage bij de harde kern van PSV-supporters ligt lager dan het landelijk gemiddelde. Ze hebben allemaal werk, of zitten op school. Van Vlokhoven kent maar een paar "beroepswerklozen". Van Brenk: "Er is ook een categorie bij die gewoon niet meer naar school gaat. Die spijbelen, de ouders hebben totaal geen vat op ze. (...) Het is natuurlijk ook wel een idiote situatie, dat de ouders gewoon niet weten waar hun kinderen zijn. Ik wil niet alles daarop afschuiven, maar ik denk dat veel mensen heel weinig zin hebben om op zondag met hun kinderen wat te doen. (...) En dan kom je in zo'n club terecht, daar is warmte, hoe je dat ook wilt uitleggen, en dat klikt toch? En dat is eigenlijk heel begrijpelijk." Volgens Steensma kun je niet zonder meer zeggen dat de relschoppers allemaal uit de lagere sociale milieus afkomstig zijn. "Als ik het bekijk aan de hand van mensen die ik voorgeleid heb gekregen, ben ik geneigd om te zeggen dat het wel zo is, maar er zijn ook steeds meer mensen die - maar dat zegt nog niet meteen iets over het milieu - maar die dus over veel meer geld kunnen beschikken dan de gemiddelde supporter. Die zitten ook op een andere, een duurdere plek in de tribune; die zitten dus niet in het supportersvak. Die zie je gewoon hasj zitten te roken en nauwelijks naar de wedstrijd kijken, en af en toe es wat roepen." Heinis (manager veiligheid bij de KNVB) heeft de indruk dat het in het algemeen toch gaat om jongens uit de lagere milieus, zeker bij de clubs waar zich de meeste geweldplegingen voordoen.

Het dagelijks leven

Van Brenk: "Die ouwe f-siders trekken in het dagelijks leven niet veel meer met elkaar op. Er zijn er een aantal in de hasj-handel verzeild geraakt, die zien mekaar wel veel, die hebben een coffeeshop, intussen." De jongeren treffen elkaar in een aantal cafés en coffee-shops. "Als ze niet op school zijn, dan zijn ze wel aan het housen, je hebt van die gabbertjes tegenwoordig (...) Die gabberhouse is natuurlijk nieuw, maar feesten op zich dat deden ze altijd al. Dat deden ze vroeger ook, zaten ze veel in de Ajax-café's op het Leidseplein, daar zagen ze mekaar ook, in het weekend." De jongere leden van de harde kern zijn volgens Van Brenk in het dagelijks leven ook wel eens gewelddadig. "Er zijn er bij die bij het voetbal hun argumenten vinden om eens een keer een geweldje te plegen, en die het in het dagelijks leven niet doen. Maar de meeste jongeren die er nu zijn, van zestien tot twintig zeg maar, die zie je overal. Die zie je ook bij ontruiming."

Status en leiderschap

De leidende figuren hebben veel gezag bij hun aanhang, en vervullen een aansturende functie. Eén telefoontje is voldoende om de uitvoerders op een bepaalde plaats en tijd te doen verschijnen. Heijs: "Met name die oudere jongens zijn dusdanig handig de laatste tijd, die worden niet meer aangehouden want die gooien zelf niet meer die stenen in de buurt van de politie; maar dat zijn wel jongens die onderling contact hebben tussen de supporters en die daar ook afspraken maken." Verweij: "En dan zie je eigenlijk ook dat die ouwe kern nog wel de regisseur is, maar op het moment dat het erop aan komt zich terugtrekt en niet meer meedoet. Zoals ze dat zelf ook zeggen: wij gaan toch niet meer slaan, wij gaan toch niet meer gooien, dat is toch kinderlijk?" Hiermee in overeenstemming is ook de opmerking van Van Vlokhoven: "De harde kern, die regelen het en die organiseren het, maar dat zijn vaak niet de mensen waar we last van hebben." Om erbij te horen moet je je letterlijk invechten in de harde kern. Je moet laten zien dat je niet bang bent om een steen te

gooien. Het uitzitten van een celstraf verhoogt het aanzien. Van Vlokhoven: "Dan zitten ze weer drie dagen vast en dan hebben ze weer een heel mooi verhaal naar hun maten toe. Zo kun je stijgen op die ladder van vandalisme, van harde kern, zeker als je wapenfeiten op je neemt die je eigenlijk niet eens gedaan hebt. (...) Daar gelden hele eigen wetten, het is een hele eigen cultuur."

De aard van het geweld

Fysiek geweld

Verplaatsing

Fysiek geweld binnen het stadion lijkt niet echt meer toe te nemen en is ook redelijk beheersbaar; de stadions worden moderner en zijn steeds beter uitgerust. Verweij: "Waarbij overigens die videocamera's natuurlijk heel goed zijn, dat schrikt af. Je ziet herhaalde malen ook supporters wijzen naar zo'n camera". Het gevolg is wel, dat het geweld zich gaat verplaatsen naar buiten het stadion. Ook in de naaste omgeving van het stadion krijgt de politie de situatie beter in de hand, waardoor de gewelddadigheden zich steeds verder weg lijken te verplaatsen, en zelfs naar voren in de tijd.

Steensma: "Vroeger had je dan problemen vooral na de wedstrijd. Na de wedstrijd buiten het stadion begon dan de ellende, en ook dat wordt steeds beter afgedekt. We hebben allerlei trucs natuurlijk in de loop van de jaren bedacht om de supporters van de 'vijand' zo snel mogelijk af te voeren, en de anderen zolang nog even binnen te houden, en dat kun je redelijk voor elkaar krijgen. Misschien moet je zeggen als reactie daarop, zie je tendensen om ook juist vóór de wedstrijd, om steeds verder naar voren, dit soort confrontaties aan te gaan." Met deze laatste opmerking refereert Steensma aan het feit dat Utrecht- en Ajax-supporters reeds een halve dag vóór de wedstrijd (in oktober 1996) kennelijk op afspraak in de stad Utrecht de confrontatie met elkaar zochten.

Verharding?

De meeste geïnterviewden zien verschuivingen in de aard en de verschijningsvorm van het fysieke geweld. Een belangrijke verandering is gelegen in een toegenomen organisatiegraad. Er worden meer afspraken gemaakt tussen supporters onderling, terwijl het vroeger vaker een toevallig treffen was. Behalve Van Brenk zijn allen die mening toegedaan (op het organisatie-aspect wordt nader ingegaan in paragraaf 5).

Daarnaast is er volgens sommigen sprake van een verharding in die zin, dat de agressie zich minder tegen zaken maar des te meer tegen personen lijkt te richten. Zowel het CIV, Verweij als Steensma bespeuren deze tendens. Verweij: "Ruiten ingooien en dat soort vernielingen, dat hebben we nu ook nog, maar het wordt tegenwoordig denk ik wel iets meer op de mens gespeeld. Het slaan, het knokken, dat was vroeger denk ik iets minder." Steensma beaamt dat supportersgroepen de laatste tijd meer uit zijn op onderlinge confrontaties, maar dat betekent niet dat het "gewone" vandalisme daarmee geheel is uitgebannen. Steensma: "Het is bijvoorbeeld hier in Utrecht nog steeds zo dat na afloop er toch altijd nog auto's, die toevallig een Ajax-vaantje aan de spiegel hebben hangen, worden beschadigd. Dus dat is ook niet helemaal weg." Van Vlokhoven daarentegen ziet wel duidelijk een afname in het vandalisme: "Als ik naar PSV kijk, denk ik dat het vandalisme, daar waar het in het verleden structureel was, nu slechts incidenteel is. Het slopen van treinen, of het lastig vallen van mensen die d'r niks mee te maken hebben, dat is zo goed als verdwenen. Het is nu slechts nog tegen de groep van Ajax die ook komt om te vechten.(...) Maar dan praat ik alleen over de ervaring van PSV. Ze zijn op zoek naar de tegenpartij. En de tegenpartij dat ben jij niet met een sjaaltje om van [bijvoorbeeld] Ajax; wie ben jij nou dat je mee gaat vechten, dat schiet niet op. Dus het gaat echt om die groep van Ajax die hier naar Eindhoven komen om te rotzooien, en daar gaan zij in Amsterdam ook naar toe." Volgens Van Vlokhoven is het bij PSV zelfs al zo dat vanuit de harde kern niet meer wordt getolereerd dat buitenstaanders in de gewelddadigheden worden betrokken; leden van de harde kern hebben het er niet voor over om voor zoiets te moeten zitten. Hij geeft een voorbeeld van ongeveer 130 PSV-supporters die naar Amsterdam toe gingen. Van Vlokhoven: "Ze waren op zoek naar een confrontatie met Amsterdam-supporters. Die hebben ze in eerste instantie niet gevonden, waardoor een stuk of drie PSV-supporters lastig werden naar vrouwen en naar cafés; ze hebben daar wat problemen veroorzaakt, en die hebben allemaal klappen gehad van de harde kern. Die zeggen dus: dat pikken we niet. Want aan de hand daarvan zijn ze allemaal aangehouden, en die zeggen dus: we vinden het helemaal niet erg om drie dagen in de cel te moeten zitten, maar we pikken het niet dat doordat jij een steen door een ruit heengooit, dat wij moeten zitten. Dus op die manier regelen ze dat vandalisme een beetje." Het hier geschetste - betrekkelijk optimistische - beeld lijkt inderdaad vooral een PSV-verhaal, want de heren van het CIV uiten juist hun zorg over een verharding van het

geweld ook in die zin, dat steeds meer onschuldige buitenstaanders erdoor getroffen worden. Siebelink: "Wat je een aantal jaren geleden zag, was dat er eigenlijk geweld gepleegd werd als er een aanleiding was. Bepaalde groepen pleegden geweld tegen elkaar. Nu is het zo, dat als er een jongetje van tien jaar in een Ajax-shirt loopt, dat Feyenoord-supporters van twintig jaar dat jongetje een pak op z'n lazer geven; dus echt zinloos geweld. Dat andere is natuurlijk altijd ook zinloos, maar de geweldsvorm is anders, ook het geweld naar de politie toe, daar zit een duidelijke verharding in. (...) Een mooi voorbeeld van dat zinloze geweld vindt u in het boek van Paul van Gageldonk, wat er in Düsseldorf is gebeurd bij de wedstrijd München Gladbach-Feyenoord: het blinde geweld tegen alles wat Duits is. Dat hebben we ook met Nederland-Duitsland gehad. Als je een Duitse kentekenplaat had, dan werd je auto vernield, in Rotterdam, ook al was je gewoon een argeloze toerist. Of bij de wedstrijd Feyenoord-Ajax: alle auto's die bij het stadion geparkeerd stonden en waar iets vanuit de buurt van Amsterdam op zat, een sticker van de dealer in Amstelveen bijvoorbeeld, werden vernield." Volgens het CIV zijn het vooral de jonge relschoppers, de nieuwe generatie, die zo niets en niemand ontziend te werk gaan. Zowel Verweij als Heinis merken op dat de oude harde kernen zich soms uitdrukkelijk distantiëren van de nieuwe relschoppers. Heinis: "Er was bijvoorbeeld een morele regel bij de oude harde kern dat ze politie niet aanvallen zonder dat daar een concrete aanleiding toe is. Dit seizoen is daar duidelijk een omslag in gekomen. (...) En daar schijnt dus vooral de jonge groep verantwoordelijk voor te zijn". Ook de brandstichting in een kiosk in het Ajax-stadion (bij de wedstrijd Ajax-Feyenoord, 23 februari 1997) is volgens Heinis wellicht het werk van deze nieuwe jeugdige relschoppers; de harde kern-leden hadden immers - zo luidde het gerucht - met elkaar afgesproken dat zij zich bij deze wedstrijd nu eens rustig zouden houden. Volgens Van Brenk is er niets nieuws onder de zon. In haar ogen lijken de problemen zelfs af te nemen: "We hebben nu véél minder rellen dan vroeger. Ook wel door het nieuwe stadion, maar zelfs toen we het oude stadion nog hadden, kwam het al veel minder voor dat men bij de thuiswedstrijden van Ajax problemen veroorzaakte." Waar komt dan de bezorgdheid vandaan die momenteel bij anderen heerst? Van Brenk: "Dat kan ik makkelijk uitleggen. Er is een staaf door een bus gegaan van Ajax, en als het door een gewone supportersbus was, dan was er niks gebeurd. Maar nu waren het toevallig Ajax-spelers. (...) Ik zeg niet dat het allemaal wel meevalt, ik zeg alleen: er is altijd gerommel, bij elke wedstrijd gebeuren er incidenten, dat is gewoon niet nieuw.(...) Wat ik wel verontrustend vind, is het gebruik van xtc en drank. Als je tegen die mensen aanduwt, weten ze helemaal niet meer wat ze aan het doen zijn. Dat is een probleem." Dit gebruik van drank en drugs zal in paragraaf 4 aan de orde komen.

Verbaal geweld

In paragraaf 2.1.3 werd reeds opgemerkt dat ook het verbale geweld zich lijkt te verharden. Vond men het enkele jaren geleden al erg als er hi ha hondelul werd geroepen, tegenwoordig hoor je volgens Verweij niks anders dan "kankerlijer en weet ik wat allemaal". Zoals gezegd maakt ook de doorsnee-stadionbezoeker zich schuldig aan dit verbale geweld. Verweij geeft een voorbeeld van een man die op de voorste rij zat, en van daar af contact zocht met de grensrechter. Die maakte hij uit voor alles en nog wat. Van beroep bleek deze man onderwijzer te zijn. "Precies hetzelfde als hier de Ajax-trein aankomt met tweeduizend Ajacieden, wat er hier niet in en buiten het stadion staat, over joden en weet ik wat. En dan zie je dus ook pa met de kinderen staan. Die gewoon meedoen in... het hoort erbij, het is normaal aan het worden." Van Vlokhoven bestempelt de siggeluiden (als van een gaskamer) en het geroep van "joden" tegen Ajacieden als een modegril. "Als je post krijgt van de harde kern van Ajax, is die ook ondertekend met die jodensterren. Zij noemen zichzelf al joden. Bij PSV mocht het op een gegeven moment niet meer. Ik heb zelf een brief geschreven, en die door alle spelers laten ondertekenen, bij een wedstrijd PSV-Ajax. Uitgedeeld op de tribunes van: jongens, namens de spelers, wij willen niet dat jullie vandaag, etc. etc., al is het maar kutkankerjoden roepen. Dat willen we dus niet hebben." De PSV-aanhang gedroeg zich netjes, maar wat gebeurde er toen? Toen begonnen de Ajacieden zelf te zingen "Wij zijn maar kutkankerjoden". Utrecht-supporters roepen volgens Steensma nauwelijks racistische taal. Weliswaar maken ook zij zich schuldig aan het roepen van anti-joodse leuzen tegen Ajax, maar dat is volgens Steensma geen antisemitisme in de ware betekenis van het woord. Hetgeen overigens niet betekent dat er niet tegen wordt opgetreden, aldus Steensma.

Motieven

Opgewonden gemoederen

Wat beweegt zoveel mensen om, in de context van volkssport nummer 1, zo vaak zoveel geweld te gebruiken? In het korte bestek van deze notitie zullen geen uitvoerige theoretische beschouwingen worden gewijd aan deze moeilijk te beantwoorden vraag. Ook de geïnterviewde personen hebben er geen eenduidig en pasklaar antwoord op. Wel konden zij een aantal factoren noemen die in wisselende combinaties, en met wisselend effect, een rol spelen bij de totstandkoming van gewelddadigheden rond het voetbal.

Het zo diep mogelijk grieven en choqueren van de tegenpartij lijkt een belangrijke drijfveer bij het uiten van verbaal geweld. Evenals bij Steensma overheerst ook bij de heren van het CIV en bij Heinis van de KNVB de opvatting dat je niet zonder meer van antisemitisme of racisme kunt spreken. Heijs: "Er worden wel dingen genoemd die racistisch zijn, en misschien zijn er best bij sommige individuen ook bedoelingen van racisme bij, maar in het algemeen is het denk ik bij het merendeel: als je maar kan choqueren, of anderen kan kwetsen, dan doe je dat. Dat leeft denk ik meer dan echt bewust de bedoeling om iemand uit discriminatie-oogpunt te kwetsen. Je kent een gevoelige plek, en daar ga je op in." Siebelink geeft een voorbeeld: "NAC heeft één Marokkaanse speler, dus wat is er nou leuker dan op het moment dat die aan de bal is, zijn Marokkaanse afkomst aan te grijpen. Kwam die uit Rusland, dan was het natuurlijk een Russische afkomst." Overigens hoeft het feit dat de achterliggende motieven niet racistisch zouden zijn, aan de laakbaarheid van sommige uitingen natuurlijk niets af te doen. Dat er ook supporters zijn die er wel racistische denkbeelden op nahouden, wordt afzonderlijk besproken in paragraaf 6.

Met betrekking tot de verschillende uitingsvormen van fysiek geweld worden diverse motieven genoemd. "Voor de kick" is het meest gehoorde motief. Andere termen die in dit verband vallen zijn: macho-gedrag, zich willen bewijzen ("wij zijn de hooligans van Nederland"), maatschappelijke onvrede, verveling, persoonlijke frustratie, behoefte aan publieke aandacht, ergens bij willen horen, onbegrensde liefde voor de eigen club. Die clubliefde zal men niet zo zeer aantreffen bij de nieuwste categorie relschoppers, maar des te meer bij de harde kernen. Verweij: "Die club is van hun, dat Feyenoord is van hun, dat is een gevoel, dat is on-voor-stel-baar, en daar gaan ze voor. Door dik en dun, dat is onvoorstelbaar, en vaak natuurlijk veel te ver."

De geringste aanleiding

Behalve dat de supporters van de tegenpartij natuurlijk per definitie niet deugen, kunnen er tal van concrete aanleidingen zijn voor het overgaan tot fysiek geweld. Uit de voorbeelden die de geïnterviewden geven zou men bijna afleiden dat veel supporters bewust op zoek zijn naar aanleidingen, om als het ware een excuus te hebben voor het geweld dat ze toch al zo graag wilden plegen. Een groep supporters kan zich bijvoorbeeld uitgedaagd voelen door een bepaald bericht in de media, waaruit men zou kunnen afleiden dat zij minder zijn dan een andere groep. Van Vlokhoven: "Eén van de redenen waarom de voetbalsupporters van PSV zich wel eens misdragen, is dat ze het absoluut oneens zijn met het feit dat de pers zo denigrerend doet over PSV, dat het altijd maar boven de rivieren is en nooit onder de rivieren. Denken zij, zij ervaren dat zo; dus zullen ze daar tegen ageren." De aanleiding kan ook gelegen zijn in de slechte resultaten van het eerste elftal van een club. Steensma: "Met Utrecht gaat het nu redelijk, qua voetbal. Dat maakt uit. Vorig jaar ging het hopeloos, en dan zie je ook dat dat soort ellende weer toeneemt." Het kan ook zijn dat supporters onvrede hebben met het beleid van de politie. Heijs: "Bijvoorbeeld omdat zij altijd zelf gepakt worden en nooit eens de tegenstanders. Dan is er frustratie bij de supporters en die kan zich op een gegeven moment ook tegen de politie keren." De aanleiding voor een gewelddadig treffen kan verder zijn dat er nog een rekening uit het verleden te vereffenen valt; supporters die bij een vorige gelegenheid vernederd werden, zullen het er nooit bij laten zitten. Bepaalde incidenten kunnen nog jaren lang tot wraakgevoelens leiden. Van Vlokhoven: "Degene die zes jaar geleden een PSV-er neergestoken heeft in Kerkrade, die kennen ze nog. Dus als ze naar Kerkrade gaan, dan gaan ze naar die vent op zoek."

Alle remmen los

Het is een bekend fenomeen dat mensen zich in groepsverband anders gedragen dan ze als individu zouden doen. Dit geldt in sterke mate ook voor voetbalsupporters. Heijs: "Als ze in zo'n groep zitten, dan veranderen ze behoorlijk. Blijkbaar heerst daar zo'n groepsgeest en zo'n aantrekkingskracht, dat ook diegenen die nog een norm hebben in het dagelijks leven, die ook een normale baan hebben, dat die in die groep duidelijk veranderen. (...) Er zijn mensen bij met een redelijk goeie baan die thuis

gezien worden als een prima functionerende jonge jongen. Die veranderen echt in zo'n groep. De groepsgeest, de drank en de drugs versterken elkaar."

Dat overmatig alcoholgebruik kan leiden tot gewelddaden is eveneens een oud gegeven. Een betrekkelijk nieuwe trend in de voetbalwereld is het gebruik van de (hard) drug xtc, veelal genuttigd in combinatie met (niet eens zo veel) alcohol. Dit druggebruik baart de geïnterviewden veel zorgen, vooral omdat de supporters op een gegeven moment totaal niet meer aanspreekbaar zijn, en bovendien ongevoelig worden voor pijnprikkels. Van Brenk: "Dan gaan ze van een house-party naar een after-houseparty en dan vervolgens meteen door naar de wedstrijd, en continu in die hele periode gebruiken ze pillen. (...) Dus als je als steward corrigerend gedrag wilt uitoefenen, dan reageert zo iemand niet. Er zijn erbij die weten helemaal niet meer dat ze dat hebben meegemaakt.(...) Op zaterdagavond en 's nachts wordt er gehouwd. Dat begint om elf, twaalf uur. Dan ga je housen tot 's morgens zeven uur, en als je zin hebt ga je afterhousen. Dat gaat almaar door, dat staat stijf van de xtc, anders hou je het ook niet vol natuurlijk, je stort in. En d'r wordt weinig gedronken op houseparties; minder dan je zo zou denken. En dan gaan ze naar het voetballen, nemen ze een biertje op de hoek, maar die rotzooi is niet uit hun lijf. Want ze staan nog steeds rechtop, omdat ze die rotzooi gebruiken. Maar ze zijn niet aanspreekbaar, dat is het grootste probleem." Van Brenk lijkt over het xtc-gebruik bijna nog meer verontrust dan over het overmatig alcoholgebruik. Iemand die teveel drinkt kan laveloos worden, maar: "Als iemand stijf staat, dan denkt 'ie van zichzelf dat 'ie er nog helemaal is." Steensma schetst een beeld van supporters na een nachtje housen: "Ik ben eens met een aanhoudingseenheid op pad geweest, en dan sta je 's ochtends om elf uur op Hoog Catharijne, bij het station, en dan lopen daar allerlei totaal verdwaasde figuren rond, die komen dan van een house-party in.. Alkmaar of zo, en die komen nog helemaal "zo" de trein uit, en die gaan dus rechtstreeks door naar het voetbal." Verweij: "Er zijn een heleboel wedstrijden waarbij we eigenlijk weinig last meer van ze hebben. Maar bij bepaalde wedstrijden dan is er gewoon weer iets van: jongens, we moeten weer, en dan gaan we 's morgens of 's middags beginnen aan de drank en de drugs, en dan zijn we d'r 's avonds klaar voor. Maar diezelfde jongens kun je dan ook niet meer aanspreken. Kijk, dat is onze kracht nog een beetje, we proberen ze persoonlijk aan te spreken. (...) Maar op het moment dat ze helemaal buiten zinnen zijn hou je niemand meer tegen. En dan zie je ook dat als ze over een hek moeten met prikkeldraad, dat ze dat niks interesseert. Dat voelen ze niet. We hebben het hier eens een keer gehad, toen zijn ze massaal over de hekken heen geklommen. Er zat van dat Nato-draad op, van die scheermessen, ze gingen er net zo makkelijk overheen... alleen toen dat incident afgelopen was had onze EHBO-bus het hartstikke druk, want iedereen bloedde als een gek." Van Vlokhoven noemt het druggebruik bij de PSV-supporters "schrikbarend". Door leden van de harde kern wordt veel coke en xtc gebruikt, vaak voorafgaand aan voetbalwedstrijden. Van Vlokhoven: "De meesten zijn part-time snuivers. (...) Op het moment dat ze bij elkaar zijn, gebruiken ze. Dus dat is meestal natuurlijk in de weekenden. Er zijn er een aantal die zijn wel verslaafd, of tenminste die gebruiken door de week ook, maar er zijn er ook die echt alleen rondom wedstrijden gebruiken."

Organisatiegraad

Ons kent ons

Supporters van één bepaalde club kennen elkaar in de regel goed. Dit is zeker het geval bij de harde kernen, waar de leidende figuren het directe gezag uitoefenen over een aantal uitvoerders (zie 2.2.5). Vooral wanneer supporters in dezelfde gemeente wonen, hebben ze ook buiten de wedstrijden om regelmatig contact. De grotere clubs hebben "afdelingen" van supporters verspreid over het hele land. Ook die kennen elkaar, zij het dat de ontmoetingen zich meestal beperken tot de dagen waarop er gevoetbald wordt. Feyenoord heeft bijvoorbeeld veel aanhang in Dordrecht, in Veenendaal. In Amsterdam is een aantal cafés en coffeeshops, die druk bezocht worden door supporters die elkaar allemaal goed kennen. Verschillende coffeeshops worden gerund door leden van de harde kern van Ajax-supporters. Maar of de supporters steeds beter georganiseerd zijn, zoals de laatste tijd wel wordt beweerd? Van Brenk betwijfelt het: "Wat is georganiseerd? Het feit dat er een aantal voetbalsupporters zijn, die ook een hasj-coffeeshop hebben, tja... maar dat heeft denk ik niet veel met het voetbal te maken."

In Eindhoven en omgeving waren er een aantal jaren geleden ongeveer vijftien harde kerntjes; inmiddels hebben deze zich aaneengesloten tot één harde kern, met de nodige supporters daaromheen. Deze harde kern van PSV-supporters heeft in november 1996 een stichting - de "Stichting Oost" - in het leven geroepen, die thans ongeveer 140 donateurs telt. De statuten van de stichting, die uiteraard openbaar zijn, vermelden onder meer als doelen: het bevorderen van het maken van afspraken tussen voetbalsupporters omtrent bezoek aan voetbalwedstrijden, en: het bevorderen van het verkrijgen van meer bewegingsvrijheid van voetbalsupporters in voetbalstadions.

Een belangrijk verschil met enkele jaren geleden is, dat de harde kernen van de diverse clubs tegenwoordig ook met elkaar persoonlijke contacten onderhouden. Van Vlokhoven: "Tegenwoordig hebben ze vergaderingen met elkaar, de harde kernen van Nederland, vergaderingen ergens in het land. Zo'n twee of drie man per harde kern gaan dan naar - nou noem maar iets, naar Utrecht. En dan gaan ze even vergaderen over allerlei acties, en strategieën bepalen; en die clubkaart die zint hun natuurlijk niet. Dus hebben ze vergaderingen over hoe zie die clubkaart zouden kunnen gaan tackelen." Dergelijke ontwikkelingen duiden onmiskenbaar op een toenemende mate van organisatie, maar ver doorgevoerd is die organisatie toch ook weer niet.

De gemakken der techniek

De nauwere contacten tussen de verschillende harde kernen hebben er ook voor gezorgd, dat de gewenste confrontaties beter worden voorbereid. Tijd en plaats worden vaak van tevoren afgesproken. Leden van harde kernen bellen bijvoorbeeld een aantal contactfiguren, die op hun beurt voor de nodige versterking zorgen. Heijs: "Je ziet dus dat twee clubs samen iets afspreken om tegen een andere iets te gaan doen, maar zelfs tussen rivaliserende groepen worden afspraken gemaakt om elkaar ergens te gaan treffen voor een confrontatie, en om de politimaatregelen te omzeilen." Voor het beramen en uitvoeren van de verschillende acties wordt bovendien dankbaar gebruik gemaakt van de nieuwste mogelijkheden der techniek. Kerkhof van het CIV: "Het komt voor dat ze met een scanner rondlopen, dat ze alle telefoongesprekken afluisteren, dat ze alle mobilfoon- en portofoonverkeer afluisteren. Daarvoor heeft men de middelen." Ook wordt er de laatste tijd veel gebruik gemaakt van GSM-telefoons. Siebelink: "Dat is natuurlijk een prima manier om elkaar te informeren. Ook voor de afspreekplaatsen, en bij de uitwedstrijden. Om nou zeker te weten dat ze niet allemaal tegelijk opgepakt worden, sturen ze twee auto's vooruit, zeg maar met verkenners. Die kijken of een parkeerplaats niet blauw staat van de politie. Dus op het moment dat het veilig is, dan bellen ze de auto's die nog onderweg zijn even op." Verweij: "Ze kunnen natuurlijk een strijdplan uitzetten, waar gebeurt wat, waar zien we ME, noem maar op, waar zijn stewards in groten getale. Waar moeten we niet zijn, waar moeten we juist wel zijn." Verweij vertelt hoe een Feyenoord-supporter in de trein op weg naar een uitwedstrijd, hem het gebruik van een handig apparaatje demonstreerde. Het was Verweij opgevallen dat een aantal jongens uit de harde kern ontbraken; kennelijk hadden zij gekozen voor eigen vervoer. Verweij: "In die trein had iemand een heel klein apparaatje bij zich, en ik zeg: waar zijn je maten. (...) Hij zet dat apparaatje aan, en er werd precies doorgeseind op zo'n semafoontje waar ze zaten: 'Ik kom eraan' en 'Ik ben zo laat bij het stadion'. Overigens gebeurde d'r helemaal niks, het was gewoon de communicatie met elkaar. Maar op het moment dat ze wel iets van plan zijn, hebben ze die communicatie ϕ k. En je ziet natuurlijk die autotelefoons, ja, wie heeft dat tegenwoordig niet. En zij hebben hem zeker." Zelfs op het Internet is tegenwoordig verkeer tussen supporters, weet Heinis te vermelden.

Wisselende allianties

Supporters van verschillende clubs maken soms afspraken om elkaar te ondersteunen tegen de supporters van een of meer andere clubs. Van Vlokhoven: "PSV kan op dit moment goed overweg met Den Haag. Echte vijanden zijn AZ, Twente; Feyenoord natuurlijk als het moet, als de wedstrijd er is, maar buiten de wedstrijd zijn het vrienden van mekaar." Feyenoord en Utrecht helpen elkaar tegen Ajax, dat er volgens Heinis en Van Vlokhoven bij de andere clubs helemaal uit ligt. Zelfs bij het in 5.1 genoemde overleg tussen de verschillende harde kernen zou, aldus Heinis, Ajax niet betrokken zijn. Komt dit voort uit afgunst, omdat de club zoveel succes heeft gehad de laatste jaren? Volgens Heinis wel, volgens Van Vlokhoven niet: "Nee, iedereen ervaart Ajax als een vreselijk arrogante groep. En op het moment dat het fout gaat, dan rennen de supporters weg naar de politie en dan moeten ze hulp van de politie hebben. Dat kun je natuurlijk niet maken. Ik bedoel als je toch gaat voor de confrontatie, dan moet je ook gaan. En dan moet je zeker niet hulp bij de politie gaan zoeken. Je mag wel weglopen en je proberen te verstoppen, maar niet hulp zoeken bij de politie." De onderlinge contacten strekken zich in toenemende mate ook uit tot het buitenland. Er zijn diverse clubs die samenwerken met een buitenlandse club. ADO Den Haag bijvoorbeeld onderhoudt contacten met Luventus, en met Brugge. Van Vlokhoven: "Op dit moment is er een heel interessant internationaal netwerk aan het ontstaan. Daar waar je vijf jaar geleden praatte over een organisatiegraad onderling, van de harde kernen, zie je het nu internationaal gebeuren. Met name met Duitse clubs en met Belgische clubs, sommige met Franse clubs; PSV ligt heel goed op en neer bij Charleroi." Wat Feyenoord betreft zijn er altijd al internationale contacten geweest. Zo hebben de supporters goede contacten met die van Chelsea. Verweij: "Ze hebben favorieten, dat zijn verschillende clubs. In België is met name Feyenoord een beetje met FC Antwerpen samen, hoewel dat wel minder is geworden, moet ik eerlijk zeggen. En in Duitsland hebben ze niet zoveel contact."

Soms helpen binnen- en buitenlandse clubs elkaar, ter gelegenheid van bepaalde wedstrijden. Heijs geeft een voorbeeld: "Bij de wedstrijd van Roda tegen Schalke 04, [zag je] dat er op een gegeven moment Twente-supporters bijkwamen die niet de Nederlandse supporters hielpen maar die Schalke hielpen. Siebelink vult aan: "Dat zie je dan ook terug bij Nederlandse wedstrijden, wanneer Roda JC tegen Twente speelt, dat er dan Duitse supporters meekomen met FC Twente." Heinis vertelt dat bij een onlangs gespeelde wedstrijd Nederland-Duitsland een groepje Engelsen aansluiting vond bij de Feyenoord-supporters, om gezamenlijk te gaan vechten tegen de Duitsers.

Of de contacten met buitenlandse supporters zich (veel) verder uitstrekken dan tot het voetbal, is niet goed bekend. Heijs: "Volgens mij gaat het niet echt veel verder. Het is altijd in relatie met het voetballen. (...) Maar misschien dat ze voor of na de wedstrijd wel even lekker met mekaar wat gaan doen." Kerkhof: "Als ze naar Italië gaan, dan gaan ze daar op zaterdagavond stappen, dan is zondagmiddag de wedstrijd en dan gaan ze weer terug." Volgens Van Vlokhoven is er inderdaad sprake van vriendschappelijke contacten en onderlinge afspraken, maar stelselmatig overleg kun je dat niet noemen. Van Vlokhoven: "Nee, want er is bijna altijd voetballen natuurlijk. Ik bedoel, als het in Nederland niet voetballen is, dan is het in België wel voetballen, dan gaan ze daar wel naar een wedstrijd." Overigens acht hij het niet uitgesloten, dat een aantal Charleroi-supporters naar Eindhoven is gekomen om daar met voetbalvrienden carnaval te vieren.

Extreem-rechts

Infiltratiepogingen

In de paragrafen 2 en 4 werd er al op gewezen dat veel van de leuzen en spreekwoorden uiteindelijk niet te herleiden zijn tot racistische of antisemitische denkbeelden. Dit verklaart wellicht ook waarom het extreem-rechtse groepen en partijen vooralsnog niet gelukt is, om leden of sympathisanten te werven onder het voetbalpubliek. Dat dit vanuit extreem-rechtse kringen wel geprobeerd is, wordt door de meeste gesprekspartners beaamd. Siebelink: "Een aantal jaren geleden zijn er wat pogingen geweest vanuit CP en CD, om te kijken of er inderdaad een voedingsbodemp was onder voetbalsupporters. Dat hebben ze in Rotterdam geprobeerd, en in Amsterdam, eigenlijk zonder succes. En dat is een keertje het uitdelen van een foldertje geweest... (...) In die periode zag je dat voormannen van de rechtse groeperingen regelmatig op de tribune zaten. Maar op een gegeven moment was dat ook over, en nu is het bijna niet meer." In Eindhoven hebben extreem-rechtse strijdgroepjes zoals het Jongeren Front Nederland geprobeerd te infiltreren in de voetbalscene, maar ook daar is het niet echt gelukt. Er werden pamfletten verspreid en mensen aangesproken door verkopers van emblemen; die laatste zijn er volgens Van Vlokhoven overigens nog steeds. Vanuit het CIV wordt benadrukt, dat het extreem-rechtse gedachtengoed in ons land veel minder leeft dan in andere Europese landen. Siebelink: "In het buitenland is het sterker aanwezig. Met name in Duitsland, in Engeland bij een aantal clubs, in Spanje bij sommige clubs heb je wat nationalistische invloeden. In Italië heb je met name Noord-Italië met die Liga Nord. Het nationalisme speelt bij een aantal clubs heel duidelijk. Hier is dat veel minder. Als je al kijkt naar de samenstellingen van de elftallen, zoals bij Ajax of bij Feyenoord, of bij PSV, bij de grote clubs, dan lopen er inderdaad een aantal gekleurde spelers. Dus je kan het nooit maken om dan als rechtse partij die club te gaan steunen."

Supporters tegen allochtonen

Dit alles betekent overigens geenszins, dat er in het geheel geen racistische denkbeelden leven onder Nederlandse voetbalsupporters. Bij sommige clubs leven ze meer dan bij andere, maar nergens is het zo dat supportersgroepen vanuit extreem-rechts georganiseerd zijn. Naar verhouding veel extreem-rechtse denkbeelden zouden leven bij voetbalsupporters in Arnhem (volgens Van Brenk) en in Groningen (volgens Steensma). Van Brenk wijst er bovendien op dat de zogeheten gabbers ook wel "vrij rechtse jongens" zijn. Steensma: "FC Groningen heeft een vrij harde kern, die op de een of andere manier een wat fascistoïde grondslag heeft." Verweij vreest dat het in Rotterdam misschien niet zo te merken is, maar dat er niettemin veel supporters rondlopen met anti-allochtonen opvattingen. Bij de PSV-supporters is volgens Van Vlokhoven duidelijk een extreem-rechtse groep aanwezig. Kennelijk heeft hij deze groep behoorlijk in zijn greep. Van Vlokhoven: "Als PSV-supporters, en dan ook de extreem-rechtse groep, als die vlaggen willen ophangen, dan bellen ze mij eerst op van: Wij willen deze tekst erop zetten. Mag dat, of mag dat niet?"

Supporters tegen racisten

Uitingen van racistische taal en van extreem-rechtse denkbeelden worden niet altijd door alle supporters getolereerd. Siebelink: "Ook onder supporters is men daar alert op, want er is een aantal

supporters die dat gewoon pertinent niet accepteren, en die dat ook zouden melden bij de politie. In Amsterdam zijn ze de tribune afgeslagen, en dan komen ze echt niet meer terug." Verweij vertelt van een incident dat in dit opzicht zeer illustratief is. Verweij: "Ja, ze maken mekaar in die zin ook wel eens af. We hebben het een keer gehad, toen waren we met een vliegtuig vol in IJsland, voor een Europa-cup wedstrijd. En daar werd tijdens de wedstrijd ineens een vlag opgehangen [met een hakenkruis]. (...) Toen moesten we 's nachts terugvliegen, en toen ontstond er dus tussen Feyenoord-supporters een enorme vechtpartij, omdat er die twee bij waren van de CD. En die hadden daar ook een beetje reclame lopen maken voor de CD." Had die vechtpartij dan plaats in het vliegtuig? Verweij: "Nee, vóórdat we het vliegtuig instapten. Het was een hele vervelende reis terug, want ze moesten ook nog mee terug, die twee. Het ging om twee jongens, en die werden constant bedreigd in dat vliegtuig. Het is dan bij verbaal gebleven, maar na afloop, toen we op Schiphol aankwamen, hebben we die twee als eersten eruit geloodst in overleg met de bemanning, en die zijn als een speer ondergedoken. Want dat andere gajes dat wilde d'r op af. Dus vanuit de eigen groep werd dat aangepakt.(...) En tot op heden zijn die jongens daarna nooit meer in het stadion geweest, die kunnen zich hier niet meer vertonen. Dan worden ze helemaal in elkaar geslagen."

Sociale preventie

Lange termijnwerk

De aandacht van de overheid en van de media lijkt de laatste tijd vooral te zijn gericht op de aanpak van de harde kernen. In dat kader zijn repressie en techno-preventie de eerst aangewezen middelen, middelen die dan ook - terecht - volop in de belangstelling staan. Toch wijzen de meeste gesprekspartners er uit eigen beweging op dat de aandacht voor het sociaal-preventieve beleid bij dit alles niet mag verslappen. Met repressie alléén dreigt men al snel achter de feiten aan te hollen, terwijl men ondertussen de kansen om zeer jeugdige supporters tijdig te beïnvloeden, laat liggen. Heijs: "Want de jongen die nu misschien meeloopt en ook eens een steen gooit, is misschien over twee jaar degene die voortrekker is." Verweij vindt het tijd om te gaan werken aan een algehele mentaliteitsverandering, en hier en daar ziet hij daarvoor al aanknopingspunten. Verweij: "Natuurlijk, wie zich misdraagt: stadionverbod, en zo kun je allerlei dingen opnoemen. Maar je moet ook daar overheen kijken en niet alleen van: nu nemen we maatregelen, en dan gaat het wel weer even. Nee, want het komt altijd weer terug. (...) Ik denk dat je verder moet kijken naar de toekomst en dat je ervoor moet zorgen dat er gewoon een ander klimaat komt. Als je nou alleen maar kijkt naar de relatie Feyenoord- Ajax-supporters: dat is oorlog. Daar zou je langzaam - en daar gaan jaren overheen - naartoe moeten werken. Waarom is er oorlog, en hoe kunnen we dat veranderen, hoe kunnen we die cultuur omzetten, zodat het collega-supporters zijn." En hij schetst als voorbeeld de inmiddels sterk verbeterde relatie tussen de Feyenoord- en de Utrecht-supporters. "Daar zou je gebruik van moeten maken: met wie de supporters het goed kunnen vinden. Dat moet veel meer aandacht hebben, om te laten zien dat het op die manier ook kan. Ik denk dat je naar een beetje her-opvoeden moet."

Doelgroepen

Leden van harde kernen bereikt men niet (meer) met sociaal-preventieve maatregelen. Dit wordt opgemerkt vanuit het CIV en ook door Heinis van de KNVB. Sociaal-preventieve projecten zouden daarom vooral gericht moeten zijn op de overige categorieën relschoppers. Met name veel van de meelopers lijken nog wel bereikbaar, en vooral de (zeer) jeugdigen zullen er vatbaar voor zijn. Gezien de grote bezorgheid die in de gesprekken te beluisteren viel zodra het ging om het gebruik van drugs, met name xtc, verdient het aanbeveling om bij het opzetten van (meer) preventie-projecten ook aan dat aspect nadrukkelijk aandacht te besteden. Volgens het CIV zijn sociaal-preventieve projecten in een aantal steden al goed van de grond gekomen. Heinis bestempelt het project in Eindhoven als voorloper op dit gebied. Van Vlokhoven, die zelf nauw betrokken is bij het Eindhovense project, zegt hierover het volgende: "Ik denk dat we in Eindhoven erin geslaagd zijn om in ieder geval een dusdanig samenwerkingsverhaal te maken tussen politie, gemeente, justitie, Halt-winkel, noem maar op, dat je kunt zeggen: nu hebben we het probleem in ieder geval absoluut in kaart, in beeld. We weten van negentig procent hoe ze heten, waar ze wonen, wat ze doen, hoe de thuissituatie is. We weten of ze aan de drugs zitten, wat voor drugs, hoeveel ze gebruiken, we weten wat ze buiten het voetballen allemaal uitvreten, dus je hebt nou ook de groep goed in beeld. Dus nu kun je ermee gaan werken, nu kun je echt iets aan die roots gaan doen. En ik denk dat we daarvoor moeten kiezen. Als we iets aan het probleem willen doen, natuurlijk, in Nederland." Zelf is Van Vlokhoven niet geneigd om de harde kern-jongens zomaar op te geven. Integendeel: "Ik zet me volledig in voor die harde kern. Ik doe er echt m'n best voor om daar alles voor mekaar te krijgen. Waarom doe ik dat? Om ze aan mij te

binden. Zodat ik langzaam kan gaan bepalen wat zij moeten gaan doen." En hij geeft een aantal voorbeelden waaruit blijkt dat hij in die opzet redelijk slaagt. Dat supporters aan hem vragen of een bepaalde extreem-rechtse leus wel kan (zie 6.2), is één van die voorbeelden. Deze jongens pikken het al niet meer als de tegenpartij zo'n zelfde leus wel gebruikt. Van Vlokhoven: "Als er een spandoek bij de tegenpartij hangt, dan komt mijn harde kern naar mij en die zegt: Hans, die vlag moet weg, dat pikken wij niet". Onlangs was er een themadag over voetbalvandalisme in Amsterdam. Van Vlokhoven ging erheen: "Terpstra was er ook, nou toen heb ik die leider van de harde kern meegenomen. Gewoon: ga daar maar zitten en ga maar vertellen waarom jij en jouw maten je misdragen. En ga maar in discussie met Jos Staatsen en met de politie, en noem maar op." Zo probeert hij de harde kernjongens uit de anonimiteit te halen. En mocht Van Vlokhoven ze vervolgens eens betrappen op iets dat echt niet door de beugel kan, dan zullen zij ook eerder geneigd zijn om naar hem luisteren; want zij vertrouwen hem.

Samenwerking

Het relatieve succes van het Eindhovense project wil Van Vlokhoven beslist niet alleen aan zichzelf toeschrijven; dit is vooral te danken aan de goede samenwerking tussen politie, club en gemeente. Voorwaarde voor een goede samenwerking is natuurlijk in de eerste plaats de wil daartoe, en verder eensgezindheid over de vraag, wat er van de verschillende partijen verwacht mag worden. Dat deze eensgezindheid misschien nog wat te wensen overlaat, zou men voorzichtig kunnen afleiden uit het feit dat enkele vertegenwoordigers van verschillende partijen in de vraaggesprekken de bal voorzichtig bij elkaar neerleggen. Volgens het CIV heeft de KNVB een belangrijke taak met betrekking tot het sociaal-preventieve werk; de KNVB zou dit misschien meer kunnen stimuleren en activeren. Daarnaast acht het CIV overigens ook taken weggelegd voor de clubs en voor de gemeentes. Heinis van de KNVB is zich bewust van de kritiek waaraan de KNVB bloot staat. Volgens hem wordt het belang van sociaal-preventieve projecten echter door de KNVB geenszins onderschat. Heinis: "Ik weet dat men ervaart dat de KNVB dat niet zo belangrijk vindt, maar juist nu lijkt dat zo, omdat alle aandacht zich op die harde kern en op het voorkomen van de problemen met de harde kern richt. Desalniettemin vind ik dat er zeker aandacht en ondersteuning voor die sociaal-preventieve projecten moet zijn. Maar die worden in eerste instantie gefinancierd door de club, en wij bieden daar ondersteuning. Als het kan door advies te geven, op grond van onze eigen ervaring, of door financiële middelen." Heinis vindt dat de primaire verantwoordelijkheid bij de clubs moet liggen; de supporterscoördinatoren kennen de mensen om wie het gaat en dwingen een zeker respect af. Heinis: "Ze [de supporters] hebben ontzag, want het is hun eigen club. De KNVB is veel te abstract voor die mensen, te ver. Dat is de boosdoener altijd, want die geeft hun club de boetes. Dat in acht genomen lijkt het ons zeker zinvol om dat bij de club te laten liggen. Dat werkt ook goed." De meeste gesprekspartners tenslotte benadrukken dat de problemen met voetbalvandalen niet exclusief aan het voetbal toebehoren. Zij vormen een afspiegeling van ontwikkelingen die zich in de samenleving als geheel voordoen, en daarom dient ook de hele samenleving zich er verantwoordelijk voor te voelen.